

Юрій Капарулін*, Вікторія Панкратова**

**ГЕОРГІЙ АФАНАСЬЄВ (1848–1925): СПРОБА УПОРЯДКУВАННЯ
БІБЛІОГРАФІЇ УЧЕНОГО**

У статті упорядковано бібліографію робіт історика, громадського діяча та політика Георгія Афанасьєва. До бібліографії включено перелік монографічних праць, статті, а також список публічних лекцій.

***Ключові слова:** Георгій Афанасьєв, бібліографія, історична наука, всесвітня історія.*

Георгій Афанасьєв – учений-історик, російський і український державний й громадський діяч та публіцист. Народився 28 лютого 1848 року в Уфі у родині військового. Після смерті батька переїхав до Одеси, де мешкали родичі. Вищу освіту здобув в Імператорському Новоросійському університеті (ІНУ). У 1884 р. захистив магістерську, а 1892 р. – докторську дисертацію. Претендував на здобуття посади завідувача кафедри загальної історії ІНУ, однак, через свої ліберальні погляди мав піти з вишу. Працював учителем та журналістом, вів активне громадське життя, читаючи публічні лекції.

У 1896 р. за протекцією свого знайомого міністра фінансів С. Вітте (ще з студентських років) ученого призначили управляючим відділенням Державного банку Російської імперії в Києві. Г. Афанасьєв був впливовою людиною у місті, мав авторитет серед державних діячів та у фінансових колах. Після революції 1917 р. висувався кандидатом сільськогосподарської та промислової групи Київського регіону до Установчих зборів. З утворенням Української Держави, Г. Афанасьєв став членом уряду, державним контролером, а з 14 листопада 1918 р. обійняв посаду міністра закордонних справ [11, с. 34-36].

Після падіння Гетьманату, будучи у поважному віці, Г. Афанасьєв вирішив емігрувати до Королівства сербів, хорватів і словенців. Останні роки життя

---

* Кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та історіографії Херсонського державного університету.

** Студентка-історик 3 курсу факультету психології, історії та соціології Херсонського державного університету.

викладав на філософському факультеті Белградського університету. Помер у грудні 1925 р., похований в Белграді [12, с. 450].

У радянський період учений не отримав належної оцінки своєї творчості. Відомо лише про поодинокі згадки його імені в дослідженнях радянських учених. Зокрема, Л. Гольман у праці «История Ирландии» відзначив внесок Г. Афанасьєва у вивчення теми [4, с. 5]. Також, у другій половині ХХ ст. праці історика були відомі французьким дослідникам (отримали схвальний відгук французького вченого та політика Е. Фора) [15, с. 5-6].

За останнє десятиліття спостерігається відновлення інтересу до постаті Г. Афанасьєва у вітчизняній історичній науці. Сьогодні ученому присвячено як персональні розвідки, так і приділено увагу в контексті дослідження окремих тем. Життя та творчість діяча відбилися у працях Т. Гончарука та І. Дружкової [3, с. 53-65], С. Мошенського [8-9], О. Новікової [10], Р. Пирого [12, с. 445-451; с. 453-3459], В. Савченко [11, с. 34-36], Д. Табачника [13, с. 201-219], Х. Хусейна [14, с. 71-76] та ін. Біографічні дані про Г. Афанасьєва також містяться у декількох енциклопедичних виданнях [1, с. 77; 6, с. 152; 7, с. 78]. У сучасній російській історичній науці праці Г. Афанасьєва здобули статус класичних. Під егідою Російського фонду фундаментальних досліджень у серії «Історія» були перевидані його основні монографії: «Денежный кризис», «Очерки из истории Франции», «История Ирландии», «Очерки из истории стран Европы», «Наполеон I» та «Мирабо: первые годы Великой Французской революции» [2]. Таким чином, творчість Г. Афанасьєва залишається цікавою та актуальною для сучасних учених і заслуговує всебічного вивчення.

Одним із основних напрямів дослідження життя та діяльності Г. Афанасьєва є історіографічний аналіз його наукової спадщини. Тут одним з перших кроків має стати складання бібліографії праць ученого, що дає можливість ознайомитися з тематикою робіт діяча, виокремити періоди творчої активності тощо.

Роботи Г. Афанасьєва сьогодні можна знайти у центральних бібліотеках та архівах колишнього СРСР, однак загалом його творчий спадок є розпорошеним. Тож в даній розвідці здійснено перші кроки його систематизації.

Історія була захопленням Г. Афанасьєва впродовж всього життя. Основою наукового спадку ученого є опубліковані монографії, статті та публіцистика.

Учений прагнув донести свої знання широким колам громадян. Тому серед творчого доробку Георгія Афанасьєва чимало опублікованих лекцій, що за правилами бібліотекознавства прирівнюються до монографічних праць. У 1908 р. було здійснено видання робіт історика в двотомному збірнику. До першого тому увійшли тексти статей та лекцій, що в більшості були надруковані раніше. До другого тому (на жаль автор не зміг особисто ознайомитися з ним) увійшли тексти лекцій, з якими Г. Афанасьєв виступав у різних містах. Перелік тем лекцій та місця проведення опубліковано у першому томі, вони друкуються окремим списком. Усі відомі на сьогоднішній день роботи діяча, упорядковано у наведеному нижче переліку за такими позиціями: монографії, наукові статті та публіцистика, лекції. Утім, слід відзначити, що список не є вичерпним.

Складена бібліографія свідчить про широке коло зацікавлень Г. Афанасьєва, що він демонструє при розкритті тем з історії, а також на перетині історії та економіки, застосовуючи міждисциплінарний підхід. Крім того, у діяча викликала інтерес політика. Сподіваємося, що складений перелік робіт історика стане в пригоді колегам у їх дослідженнях та буде доповнений у подальшій роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Афанасьєв Юрій Енциклопедія українознавства Ч. I / Головний редактор В. Кубійович. – Париж-Нью Йорк, 1955. – С. 77.

2. Афанасьев Г. Е. История Ирландии / Г. Е. Афанасьев ; предисл. д. филол. н., проф. Т. А. Михайловой. – Изд. 3-е. – Москва : URSS Изд-во ЛКИ, 2007. – 312, [1] с. ; 22 см. – (Академия фундаментальных исследований : АФИ. История) ; Денежный кризис / Г. Е. Афанасьев. – Москва : URSS ЛЕНАНД, 2014. – 226, [2] с. ; 22 см. – (Классика политэкономической мысли). – Библиогр. в подстроч. примеч. ; Очерки из истории Франции / Г. Е. Афанасьев. – Москва : URSS ЛЕНАНД, 2014. – 250, [2] с. ; 22 см. – (Академия фундаментальных исследований: история). – Библиогр. в подстроч. примеч. ; Очерки из истории стран Европы : внешняя политика Наполеона III, судьба Ирландии, две публичные лекции о Марии Стюарт / Г. Е. Афанасьев. – Москва : URSS ЛЕНАНД, 2014. – 229, [2] с. ; 22 см. – (Академия фундаментальных исследований: история). – Библиогр.: с. 3–4 и в подстроч. примеч. ; Наполеон I / Г. Е. Афанасьев. – Изд. 2-е. – Москва : URSS ЛЕНАНД, 2014. – 80, [1] с. ; 22 см. – (Биографии выдающихся личностей). – Библиогр. в подстроч. примеч. ; Мирабо : первые годы Великой Французской революции / Г. Е. Афанасьев. – [Репр. изд.]. – Москва : URSS ЛЕНАНД, 2014. – 116, [2] с. ; 22 см. – (Биографии выдающихся личностей).

3. Гончарук Т. Одесити – міністри урядів Української держави гетьмана П. Скоропадського : матеріали до історичних портретів Сергія Гутника та Георгія Афанасьєва / Т. Гончарук, І. Дружкова // Чорноморська минувшина : Зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 6. – С. 53–65.

4. История Ирландии / Отв. ред. Л. И. Гольман. – Москва : Мысль, 1980. – 390 с.

5. Кальницкий М. Банкир-бессеребренник / М. Кальницкий : [Электронный ресурс] : Киев интересный. – Режим доступа :

<http://www.interesniy.kiev.ua/articles/bankir-bessrebrenik/>

6. Маркітан Л. П. Афанасьєв Георгій (Юрій) Омелянович / Л. П. Маркітан // Енциклопедія історії України. – К., 2003. – Т.1. – С. 152.

7. Матвієнко В. М. Афанасьєв Георгій Омелянович Українська дипломатична енциклопедія : У 2-х т. / Редкол. : Л.В. Губерський (голова) та ін. – К. : Знання України, 2004. – Т. 1. – С. 78.

8. Мошенский С. З. Финансовые центры Украины и рынок ценных бумаг индустриальной эпохи / С. З. Мошенский. – Лондон, 2014. – 502 с.

9. Мошенский С. З. Рынок ценных бумаг Российской империи / С. З. Мошенский. – Москва : Экономика, 2014. – 560 с.

10. Новікова О. Забутий міністр Павла Скоропадського / О. Новікова // Дзеркало тижня : [Електронний ресурс] : Дзеркало тижня. – Режим доступа : http://gazeta.zn.ua/SOCIETY/zabytyu_ministr_pavla_skoropadского.html

11. Савченко В. А. Афанасьєв Григорій Омелянович // Одеські історики. Енциклопедичне видання. Том 1 (початок ХІХ – середина ХХ ст.). – Одеса : Друкарський дім, 2009. – 480 с.

12. Пиріг Р. Я. Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського : персональний вимір / Р. Я. Пиріг. — К. : Ін-т історії України НАН України, 2016. — 518 с.

13. Табачник Д. В. Історія становлення і розвитку дипломатії України / Д. В. Табачник. – К., 2009. – 896 с.

14. Хусейн Х. Основні риси просвітницької філософії історії А. Р. Тюрго / Х. Хусейн // Грані. – 2014. – № 4. – С. 71–76.

15. Фор Э. Опала Тюрго / Э. Фор. – М. : Прогресс, 1979. – 564 с.

В статье сделана попытка упорядочить библиографию работ историка, общественного деятеля и политика Георгия Афанасьева. В библиографию включены перечень монографических работ, статьи, а также список публичных лекций.

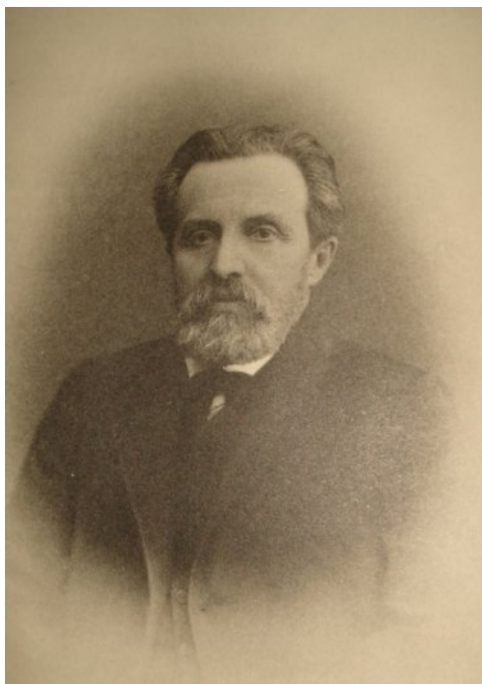
Ключевые слова: *Георгий Афанасьев, библиография, историческая наука, всемирная история.*

Heorhii Omelianovych Afanasiev (1848-1925) was a known historian, a lecturer, a journalist, a diplomat, a financier and a statesman. The article is devoted to the systematization of his scientific and publicistic works. One manifestation of H. Afanasiev's creative activity was public lecture, it is also included in the bibliography list.

Recently this personality is becoming more known among Ukrainian historians. His works can be found in the central libraries and archives of the former Soviet Union, but, in general, scientist's creative heritage is dispersed. A lot of historian's works have not lost their scientific weight and were republished during the last decade. Therefore, H. Afanasiev's creativity is interesting and topical for contemporary scholars and this theme is deserved a comprehensive study. Drafted bibliography demonstrates the wide range of H. Afanasiev's interests, it is shown in the disclosure of historical topics at the crossroads of history and economics, using an interdisciplinary approach. In addition, the scientist has interested in politics.

We hope that the compiled list of the historian's works will be use ful for the researchers and will be supplemented in the future.

Keywords: *Heorhii Afanasiev, the bibliography, the historical science, the world history.*

БІБЛІОГРАФІЯ ПРАЦЬ Г. АФАНАСЬЄВА¹

Опубліковані монографії

1. Афанасьєв Г. Е. Воспоминания о Викторе Ивановиче Григоровиче / [Соч.] Г. Е. Афанасьєва. – Одесса : тип. Г. Ульриха, ценз. 1880. – 13 с.
2. Афанасьєв Г. Е. Два момента конституционной истории Англии XIX века: Публ. лекции Г. Е. Афанасьєва. – Одесса : тип. П.А. Зеленого, 1882. – 12 с.
3. Афанасьєв Г. Е. Венок на гроб И.С. Тургенева : Речи г. г. Афанасьєва, Борзаковского и Шос[т]аковского, произнес. в заседании Славян. о-ва 18 сент. 1883 г. – Одесса : тип. П.А. Зеленого, 1883. – 49 с.
4. Афанасьєв Г. Е. Главные моменты министерской деятельности Тюрго и их значение / Соч. Г. Е. Афанасьєва. – Одесса : тип. В. Кирхнера, 1884. – X, 290 с.
5. Афанасьєв Г. Е. Внешняя политика Наполеона III : Публ. лекции Г. Е. Афанасьєва, чит. в пользу Одес. славянского о-ва. – Одесса : тип. В. Кирхнера, 1885. – 62 с.

¹ У назвах позицій бібліографії збережено оригінальну орфографію

6. Афанасьєв Г. Е. Очерк деятельности Тюрго : Публ. лекции Г. Е. Афанасьєва. – 2-е изд.. – Одесса : тип. В. Кирхнера, 1886. – 28 с.

7. Афанасьєв Г. Е. Судьбы Ирландии : Публ. лекции / Г. Е. Афанасьєв. – Одесса : тип. «Одес. вестн.», 1887. – 88 с.

8. Афанасьєв Г. Е. Две публичные лекции о Марии Стюарт / Г. Е. Афанасьєв. – Одесса : тип. В. Кирхнера, 1889. – 111 с.

9. Афанасьєв Г. Е. Русские кредитные учреждения / [Г. Е. Афанасьєв]. – Одесса : тип. П. Францова, ценз. 1890. – 8 с.

10. Афанасьєв Г. Е. Общество Голодовки = (Pacte de Famine) : Реф., чит. в 13 заседании Ист. о-ва при Петерб. ун-те 29 нояб. 1890 г / [Соч.] Г. Е. Афанасьєва. – [Санкт-Петербург, 1891]. – 40 с.

11. Афанасьєв Г. Е. Условия хлебной торговли во Франции в конце XVIII века / Г. Е. Афанасьєв. – Санкт-Петербург : тип. В.С. Балашева, 1891. – 90 с.

12. Афанасьєв Г. Е. Условия хлебной торговли во Франции в XVIII веке / Г. Е. Афанасьєв. – Одесса : типо-лит. В. Кирхнера, 1892. – 518 с.

13. Афанасьєв Г. Е. Капитал, спекуляция и банкиры : (Claudio Jannet. «Le capital, la speculation et la finance». Paris) / [Излож.] Г. Е. Афанасьєва. – Одесса : тип. В. Кирхнера, 1893. – 25 с.

14. Афанасьєв Г. Е. Наши конкуренты : Levasseur. «L'agriculture aux Etats Unis». Paris. 1894: [Излож.] / Г. Е. Афанасьєв. – Одесса : типо-лито-цинкогр. «Одес. Новости», 1895. – 15 с.

15. Афанасьєв Г. Е. Гугеноты при Людовике XIV : Общедоступ. лекция прив.-доц. Имп. Новорос. ун-та Г.Е. Афанасьєва, прочит. в Одес. гор. аудитории для нар. чтений. – Одесса : Одес. гор. аудитория для нар. чтений, 1895. – 20 с.

16. Афанасьєв Г. Е. Наполеон I / Г. Е. Афанасьєв. – Киев : тип. С. В. Кульженко, 1898. – 94 с.

17. Афанасьєв Г. Е. Общества взаимного кредита / [Г. Афанасьєв]. – [Санкт-Петербург] : тип. М-ва фин. (В. Киршбаума), [1898]. – 15 с.

18. Афанасьєв Г. Е. Акционерные банки краткосрочного кредита в 1898 году / [Г. Афанасьєв]. – [Санкт-Петербург] : тип. М-ва фин. (В. Киршбаума), [1899]. – 11 с.

19. Афанасьєв Г. Е. Лалли Толандаль и его процесс о государственной измене : Публ. лекция / Г. Е. Афанасьєв. – Киев : тип. Имп. ун-та св. Владимира Н.Т. Корчак-Новицкого, 1900. – 69 с.

20. Афанасьєв Г. Е. Операции Государственного банка в 1899 году / Г. Е. Афанасьєв. – Санкт-Петербург : Ред. «Вестника финансов, промышленности и торговли», «Торгово-промышл. газ.» и «Русск. экономич. Обозрения», 1900. – 18 с.

21. Афанасьєв Г. Е. Денежный кризис / Г. Е. Афанасьєв. – Одесса : Ю. И. Сандомирский, 1900. – 32 с. : табл.

22. Афанасьєв Г. Е. Операции Государственного банка в 1900 году / [Г. Афанасьєв]. – [Санкт-Петербург] : тип. М-ва фин. (В. Киршбаума), [1901]. – 8 с.

23. Афанасьєв Г. Е. Мирабо : Публ. лекция / Г. Е. Афанасьєв. – Одесса : тип. Акц. Южно-рус. о-ва печ. дела, 1901. – 128 с.

24. Афанасьєв Г. Е. Ричард Кобден и свобода торговли : Публ. лекция / Г. Е. Афанасьєв. – Одесса : журн. «Юж. зап.», 1903. – 42 ст.

25. Афанасьєв Г. Е. История Ирландии / Г. Афанасьєв. – Санкт-Петербург : Брокгауз-Ефрон, 1907. – 312 с. ; 26 см. – (История Европы по эпохам и странам в средние века и новое время / Изд. под ред. Н. И. Кареева и И. В. Лучицкого). – Библиогр. в предисл.

26. Афанасьєв Г. Е. Исторические и экономические статьи : Т. 1–2 / Г. Е. Афанасьєв, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – 2 т. ; 24 см.

27. Афанасьєв Г. Е. Условия разложения крепостного права / Г. Е. Афанасьєв. – Киев : тип. М.Г. Мейнандера, 1911. – 42 с.

28. Афанасьєв Г.Е. Историческое значение франко-германской войны / Г. Е. Афанасьєв. – К., 1911. – 67 с.

29. Афанасьєв Е.Г. Наполеон и Александр. Причины войны 1812 года / Г. Е. Афанасьєв. – К., 1912. – 61 с.

30. Афанасьєв Г. Е. 1812 год в его деятелях / Г. Е. Афанасьєв. – Киев : типо-лит. М.Т. Мейнандера, 1914. – [2], II, 146 с.

31. Афанасьєв Г. Е. Накануне войны / Георгий Афанасьєв ; Киев. о-во друзей мира (сущ. с 1909 г.). – Киев : Киев. о-во друзей мира, 1915. – 19 с.

32. Афанасьєв Г. Е. Причины теперешней войны / Г. Е. Афанасьєв. – Петроград Киев : Сотрудник, 1916. – 96 с.

33. Афанасьєв Г. Е. Борьба с дороговизной / Г. Е. Афанасьєв. – Киев : Типо-лит. Браиноса, [1916]. – 15 с.

34. Афанасьєв Г. Е. Идеи Вильсона и действительность : Публ. лекции Г. Е. Афанасьєва, чит. в Педагогическом музее 26 февраля 1917 года. – К., 1917. – 16 с.

35. Афанасьєв Г. Е. Английская революция 1688 г. и русская революция 1917 г. / Г. Е. Афанасьєв. – Киев : типо-лит. «С.В. Кульженко», 1917. – 22 с.

36. Афанасьєв Г. Е. История Ирландии / Г. Е. Афанасьєв ; предисл. д. филол. н., проф. Т. А. Михайловой. – Изд. 2-е, стер. – М. : URSS КомКнига, 2006. – 312, [1] с. ; 21 см. – (Академия фундаментальных исследований : АФИ . История).

37. Афанасьєв Г. Е. История Ирландии / Г. Е. Афанасьєв ; предисл. д. филол. н., проф. Т. А. Михайловой. – Изд. 3-е. – Москва : URSS Изд-во ЛКИ, 2007. – 312, [1] с. ; 22 см. – (Академия фундаментальных исследований : АФИ . История)

38. Афанасьєв Г. Е. Денежный кризис / Г. Е. Афанасьєв. – Москва : URSS ЛЕНАНД, 2014. – 226, [2] с. ; 22 см. – (Классика политэкономической мысли). – Библиогр. в подстроч. примеч.

39. Афанасьєв Г. Е. Очерки из истории Франции / Г. Е. Афанасьєв. – Москва : URSS ЛЕНАНД, 2014. – 250, [2] с. ; 22 см. – (Академия фундаментальных исследований: история). – Библиогр. в подстроч. примеч.

40. Афанасьев Г. Е. Очерки из истории стран Европы : внешняя политика Наполеона III, судьба Ирландии, две публичные лекции о Марии Стюарт / Г. Е. Афанасьев. – Москва : URSS Ленанд, 2014. – 229, [2] с. ; 22 см. – (Академия фундаментальных исследований: история). – Библиогр. : с. 3-4 и в подстроч. примеч.

41. Афанасьев Г. Е. Наполеон I / Г. Е. Афанасьев. – Изд. 2-е. – Москва : URSS ЛЕНАНД, 2014. – 80, [1] с. ; 22 см. – (Биографии выдающихся личностей). – Библиогр. в подстроч. примеч.

42. Афанасьев Г. Е. Мирабо : первые годы Великой Французской революции / Г. Е. Афанасьев. – [Репр. изд.]. – Москва : URSS Ленанд, 2014. – 116, [2] с. ; 22 см. – (Биографии выдающихся личностей)

Наукові статті та публіцистика

43. Афанасьев Г. Е. Воспоминания о Викторе Ивановиче Григоровиче // Исторические и экономические статьи : Т. 1 / Г. Е. Афанасьев, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – С. 1–13.

44. Афанасьев Г. Е. Английская парламентская реформа 1832 года // Исторические и экономические статьи : Т. 1 / Г. Е. Афанасьев, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – С. 13–25.

45. Афанасьев Г. Е. Переход к парламентской реформе 1867 года // Исторические и экономические статьи : Т. 1 / Г. Е. Афанасьев, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – С. 25–39.

46. Афанасьев Г. Е. Реформа 1867 года // Исторические и экономические статьи : Т. 1 / Г. Е. Афанасьев, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – С. 39–57.

47. Афанасьев Г. Е. Очерк деятельности Тюрго // Исторические и экономические статьи : Т. 1 / Г.Е. Афанасьев, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – С. 57–83.

48. Афанасьєв Г. Е. Речь, произнесенная в торжественном собрании Одесского славянского благотворительного общества, в память И.С. Тургенева, 18-го сентября 1883 года // Исторические и экономические статьи : Т. 1 / Г. Е. Афанасьєв, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – С. 83–91.

49. Афанасьєв Г. Е. Внешняя политика Наполеона III // Исторические и экономические статьи : Т. 1 / Г. Е. Афанасьєв, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – С. 91–143.

50. Афанасьєв Г. Е. Судьбы Ирландии // Исторические и экономические статьи : Т. 1 / Г. Е. Афанасьєв, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – С. 143–225.

51. Афанасьєв Г. Е. Две публичные лекции о Марии Стюарт // Исторические и экономические статьи : Т. 1 / Г. Е. Афанасьєв, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – С. 225–319.

52. Афанасьєв Г. Е. Les sociétés de credit mutuel en Russie // Исторические и экономические статьи : Т. 1 / Г. Е. Афанасьєв, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – С. 319–337.

53. Афанасьєв Г. Е. Условия хлебной торговли во Франции в конце XVIII века // Исторические и экономические статьи : Т. 1 / Г. Е. Афанасьєв, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – С. 349–441.

54. Афанасьєв Г. Е. Les Artels Russes // Исторические и экономические статьи : Т. 1 / Г. Е. Афанасьєв, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – С. 441–465.

55. Афанасьєв Г. Государственный переворот на Украине. Новый кабинет / Г. Афанасьєв // ОН. – 1918. – 4 мая.

56. Афанасьєв Г. Политика и вандализм (письмо из Киева) / Г. Афанасьєв // Одесский листок. – 1918. – 5 мая.

57. Афанасьєв Г. Наступившие возможности (письмо из Киева) / Г. Афанасьєв // Одесский листок. – 1918. – 5 мая.

58. Афанасьєв Г. Злоключення державного контролера Г. Е. Афанасьєва / Г. Афанасьєв // Одеський листок. – 1918. – 11 августа.

59. Афанасьєв Г. Тяжелая перспектива / Г. Афанасьєв // Одеський листок. – 1919. – 28 февраля, 3 марта, 9 марта.

60. Афанасьєв Г. Якобы согласие / Г. Афанасьєв // Одеський листок. – 1919. – 30 марта.

Список публичных лекций Г. Е. Афанасьєва²

I.

Читанные в Одессе

1. История сербов. Две лекции в пользу сербов и герцеговинцев (1876)
2. Кольбер и Протекционизм. Одна лекция (1880)
3. Два момента конституционной истории Англии в XIX веке. Две лекции (1882)
4. Тюрго. Две лекции (1883)
5. Внешняя политика Наполеона III. Три лекции (1884)
6. Судьбы Ирландии. Три лекции (1886)
7. Мария Стюарт. Две лекции (1887)
8. Наполеон I (в одной и в двух лекциях). Два раза в 1892 и 1902
9. Эразм Роттердамский (1893)
10. Мирабо. Одна лекция (1894)
11. Вильям Питт (1902)
12. Денежный кризис (1900)
13. Лалли Толалндаль (1899)
14. Ричард Кобден и свобода торговли (1902)

---

² Исторические и экономические статьи. – Т. 1 / Г.Е. Афанасьєв, д-р истории. – Киев : изд. почитателей и друзей, 1908 (обл. 1909). – С. XIII-XVI.

Все эти лекции, за исключением первой, читаны в пользу Славянского общества³. Одна лекция о Наполеоне читана в Одесском юнкерском училище, для воспитанников, а две читаны в Одесском Военном Собрании для офицеров.

II.

Читанные в Киеве

1. Ричард Кобден. Два раза (первый раз в пользу Народной Аудитории) в 1895 и 1902 г.
2. Джон Ло (в пользу ддневных приютив) (1896)
3. История Англии и Франции в XIX веке. 19 лекций. Читаны от Общества Нестора Летописца. (1896–97)
4. Политическое движение Англии в XIX веке. (1897)
5. Отношение Франции и Германии при Наполеоне III (в пользу Красного Креста) (1897)
6. Гугеноты при Людовике XIV. Два раза в 1897 и 1907
7. Наполеон I. Две лекции (1898)
8. Тюрго. Одна лекция (1897)
9. Общество голодовки. Одна лекция (1898)
10. Отношения Франции к Италии при Наполеоне III (1899)
11. Лалли Толландаль (в пользу недостаточных студентов) (1899)
12. Денежный кризис (1900)
13. Мария Стюарт. Две лекции (1900)
14. Мирабо. Две лекции (в пользу домов трудолюбия) (1900)
15. Борьба Нидерландов за независимость. Три лекции (1901)
16. О'Коннель (1901)
17. Монтескье (в пользу туберкулезной санатории) (1906)
18. Тюрго и децентрализация во Франции в конце XVIII века (в пользу приюта для выздоравливающих) (1906)
19. Яков II, король Англии (в пользу Народной Аудитории) (1907)

³ Чистый доход их составил 3373 руб. 32 коп.

20. История Ирландии. Шесть лекций. Читаны от Общества Нестора Летописца в 1904-05

21. Об образовательном значении Истории. Две лекции (1907)

Почти все лекции читаны в пользу разных благотворительных учреждений Киева.

III

Читанные в Херсоне

1. О значении Потемкина (в пользу Обществ. Библиотеки) в 1891 году

2. Наполеон I (в пользу Обществ. Библиотеки) в 1892 году

Кроме того, были читаны публичные лекции в Кишиневе, в Тирасполе и в Чернигове.

РЕФЕРАТЫ

I.

Читанные в Париже

1. Общества Взаимного Кредита в 1888 году

2. Русские артели (1889)

3. Кризис капиталов в России (1900)

Все три реферата читаны на французском языке в публичных заседаниях общества «Reforme Sociale»

II

Читанные в Петербурге

Общество голодовки (в Историческом обществе) в 1899 году

III

Читанные в Одессе

О мерах и весах, бывших в употреблении в хлебной торговле во Франции в XVIII веке (в Историко-Филологическом Обществе)

ОБЩЕДОСТУПНЫЕ ЛЕКЦИИ

I.

Читанные в Одессе

1. О бумажных деньгах и Джоне Ло в 1894 году
2. Гугеноты при Людовике XIV (1895)

Обе читаны в Народной Аудитории

II

Читанные в Киеве

1. О религии и праздниках славян в 1904 году
2. О Лютере (1905)
3. Об Иване Грозном (1905)
4. О Татарском нашествии (1903)
5. О Новгнороде (1903)
6. Екатерина II и Восточный Вопрос (1904)
7. Борис Годунов и Дмитрий Самозванец (1906)
8. Об английской конституции в XVII веке (1907)
9. Возрождение наук и Реформации. Пять лекций (1908)

Эти лекции читаны в Народном Доме Общества Грамотности и в Народной Аудитории Общества Содействия начальному образованию.